

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Theologische Beiträge (τόμος 40, τεῦχος 5/2009)

Τὸ περιοδικὸν *Theologische Beiträge* εἶναι ἓνα διμηνιαῖον εὐαγγελικὸν ἀκαδημαϊκὸν περιοδικόν, τὸ ὁποῖον ἰδρύθηκε τὸ 1970 μὲ πρωτοβουλία τοῦ Pfarrereinnen- und Pfarrer-Gebetsbund. Φιλοδοξία τῶν ἰδρυτῶν του ἦταν νὰ ἀποτελέσει μίαν γέφυραν μεταξὺ τῆς ἀκαδημαϊκῆς θεολογίας καὶ τῆς ποιμαντικῆς ἐκκλησιαστικῆς πρακτικῆς. Γι' αὐτὸ τὸ λόγον ἡ θεματικὴ του καλύπτει ἓνα εὐρὸν θεματικὸν φάσμα: ἐρμηνεία καὶ ἐρμηνευτικὴ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἱεραποστολὴ καὶ θέσις τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὸ σύγχρονον κόσμον, διαθρησκευτικὸν διάλογον, φιλοσοφικὰ ζητήματα, προβληματισμοὺς ἠθικῆς καὶ ποιμαντικῆς φύσεως, θέματα ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

Ἐνα μεγάλο μέρος τοῦ τρέχοντος τεύχους τοῦ περιοδικοῦ (τόμος 40, τεῦχος 5 τοῦ ἔτους 2009) εἶναι ἀφιερωμένο στὸ πρόσωπον τοῦ Martin Hengel. Ὁ Martin Hengel, ὁ ὁποῖος ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ τὸν Ἰούλιον τοῦ 2009, εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους καινοδιαθηκολόγους τοῦ 20οῦ αἰ. Ἐπιπλέον, ὑπῆρξε ἓνα ἀπὸ τὰ ἰδρυτικὰ μέλη ἀλλὰ καὶ ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ. Τὸ πρῶτον κείμενον τοῦ τρέχοντος τεύχους («Die Kraft des Evangeliums (Röm 1,16): Beerdigung von Professor Dr. Martin Hengel am 10. Juli 2009 auf dem Bergfriedhof in Tübingen») εἶναι ὁ ἐπικήδειος λόγος ποὺ ἐκφώνησε ὁ καθ. τῆς Καινῆς Διαθήκης στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Τυβίγγης Ulrich Heckel τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας τοῦ μεγάλου ἐρευνητῆ καὶ δασκάλου. Σὲ αὐτὸν ξεδιπλώνονται ἄγνωστες στὸ εὐρὸν κοινὸν πλευρῆς τοῦ μεγάλου ἐπιστήμονα καὶ τονίζεται ὅχι μόνον ἡ οὐσιαστικὴ συμβολὴ του στὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ ἡ μεγάλη του ἀγάπη γιὰ τὴ θεολογίαν, καθὼς καὶ ἡ βαθιὰ του πίστις.

Στὸ δεύτερον ἄρθρον τοῦ τεύχους ὁ καθηγητὴς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Jörg Jeremias ἀσχολεῖται μὲ τὸ βιβλικὸν μοτίβον τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ (“Gottes Zorn - eine unbeliebte Gottesaussage des Alten Testaments”). Πρόκειται γιὰ μίαν βιβλικὴν παράστασιν, ἡ ὁποία προκαλεῖ ἀπορίες καὶ δυσκολίαν κυρίως στοὺς χριστιανοὺς ἀναγνώστες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Γιὰ τὸν Ἰσραὴλ ὅμως, ὡς λαὸν τοῦ Θεοῦ, ἡ παράστασις αὐτὴ διαδραμάτισε ἓναν πολὺ σημαντικὸν ρόλον στὴν προσπάθειάν του νὰ ἀξιολογήσῃ καὶ νὰ ξεπεράσῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ καθὼς καὶ τὴν Αἰχμαλωσίαν ποὺ ἀκολούθησε. Χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς προφῆτες γιὰ νὰ τονισθῇ ἡ ἐνοχὴ τοῦ λαοῦ ἔναντι τοῦ Θεοῦ, ἐνοχὴ, ἡ ὁποία ὀδήγησε στὴν καταστροφὴν. Στὸν προφητικὸν λόγον συνδέθηκε ἐπίσης μὲ τὴν ἐπερχόμενη «ἡμέραν τοῦ Γιαχβέ» καὶ τὴν κρίσιν, τὴν ὁποία θὰ ἀντιμετωπίσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Ταυτόχρονα ὅμως οἱ προφῆτες τόνισαν τὰ ὄρια αὐτῆς τῆς ὀργῆς καὶ

ὑπογράμμισαν τὴν πιστότητα τοῦ Γιαχβέ, ὁ ὁποῖος τελικὰ δὲν θὰ ἐγκαταλείψει τὸ λαό του. Ἔτσι ἡ παράσταση τῆς «ὄργῆς τοῦ Γιαχβέ» κατέστη τμήμα τῆς παλαιοδιαθηκικῆς πίστης ὅτι ὁ Γιαχβέ εἶναι κριτὴς καὶ σωτῆρας τοῦ λαοῦ του.

Ὁ καθ. Friedrich Avenarie στὴ συνέχεια (“Historisches Arbeiten in der Exegese”) συζητᾷ τὴ σημασία καὶ τὰ ὅρια τῆς ἱστορικοκριτικῆς ἐρμηνευτικῆς μεθόδου. Ὁ συγγραφέας παρατηρεῖ ὅτι παρὰ τὴ δικαιολογημένη κριτικὴ πού δέχθηκε κατὰ καιροὺς ἡ ἱστορικοκριτικὴ ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τοῦ βιβλικοῦ κειμένου, οὐσιαστικοὶ λόγοι καθιστοῦν ἀπαραίτητη τὴν υἰοθέτησή της. Ὁ Avenarie παρουσιάζει στὴ συνέχεια καὶ σχολιάζει αὐτοὺς τοὺς λόγους: ἡ χριστιανικὴ πίστη στηρίζεται σὲ γεγονότα τῆς ἱστορίας, ἡ ἱστορικὴ ἐμπειρία εἶναι θεμελιώδους σημασίας γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ὕπαρξη καὶ αὐτοσυνειδησία καί, τέλος, μία ὑγιὴς ἱστορικὴ προσέγγιση τῶν γεγονότων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ τὸ ἀσφαλέςτερο ἀντίδοτο σὲ μία σύγχρονη ψευδοἱστορικὴ ἱστοριογραφία τῶν ἀπαρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀκολουθεῖ ἕνα κείμενο κηρυγματικοῦ περιεχομένου τοῦ Klaus Haacker σχετικὰ μὲ τὴν παραβολὴ τῆς ἄκαρπης συκιάς στὸ Λκ 13,6-9 (“Zeit zur Umkehr!: Jesu Gleichnis vom unfruchtbaren Feigenbaum (Lk 13,6-9)”). Ἀξιοποιώντας τὰ ἐρμηνευτικὰ ἐργαλεῖα τῆς ἱστορικοκριτικῆς μεθόδου ὁ συγγραφέας ἀναδεικνύει ὡς βαθύτερο νόημα τῆς σχετικῆς περικοπῆς τὸ κάλεσμα τοῦ Ἰησοῦ γιὰ μετάνοια. Μολονότι στὴν περικοπὴ ἡ καταστροφὴ τῆς συκιάς ὑπαινίσσεται τὴν ἱστορικὴ καταστροφὴ τοῦ Ἰσραὴλ τὸ 70 μ.Χ., τὸ κάλεσμα τοῦ Ἰησοῦ ἀφορᾷ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Σὲ καμιά περίπτωση ἡ τύχη τοῦ Ἰσραὴλ δὲν ἀποτελεῖ ἕνα μεμονωμένο περιστατικὸ μέσα στὴν ἱστορία, ἀλλὰ ἀποκτᾷ παραδειγματικὸ χαρακτῆρα γιὰ ὅλους τοὺς λαούς.

Ὁ Roland Deines στὸ σύντομο κείμενο πού ἀκολουθεῖ (“Der irdische Jesus als Messias und Gottessohn: zu den christologischen Aufsätzen Martin Hengels”) παρουσιάζει τὴ συμβολὴ τοῦ Martin Hengel στὴν κατανόηση τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας τῆς Καινῆς Διαθήκης. Μέσα ἀπὸ σύντομες μελέτες καὶ μονογραφίες ὁ Hengel τόνισε τὴ συνέχεια πού ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἰησοῦ πρὶν τὴν ἀνάσταση καὶ τῆς χριστολογικῆς ὁμολογίας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Κοινὸς παρονομαστὴς στὶς δύο αὐτὲς φάσεις εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς «υἱοῦ τοῦ Θεοῦ». Μολονότι ὑπάρχει κάποια συγγένεια αὐτῆς τῆς χριστολογικῆς ὁμολογίας μὲ τὶς ἰουδαϊκὲς προσδοκίες γιὰ τὸ Μεσσία, ἡ χριστολογικὴ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας δὲν περιορίσθηκε σὲ αὐτὲς, ἀλλὰ ἀναπτύχθηκε περαιτέρω κυρίως μέσα στὶς χριστιανικὲς κοινότητες ἔξω ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην (ἂν καὶ ὁ Hengel ἰδιαίτερα στὰ ὕστερα ἔργα του τονίζει ἐπίσης τὸ ρόλο πού διαδραμάτισαν οἱ ἀραμαϊκὲς χριστιανικὲς κοινότητες τῆς Παλαιστίνης).

Τὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τρέχοντος τεύχους (“Die vier Evangelien und das eine Evangelium von Jesus Christus: Martin Hengels Gesamtsynthese zu den kanonischen Evangelien”) εἶναι τοῦ Armin D. Baum κι ἔχει ὡς θέμα του τὸ πρόσφατο βιβλίο τοῦ Martin Hengel, *Die vier Evangelien und das eine Evangelium*

von Jesus Christus (2008). Σὲ αὐτὸ ὁ Hengel συνοφίζει τὰ πορίσματα τῆς μακρόχρονης ἔρευνάς του γιὰ τὸ συνοπτικὸ ζήτημα. Τονίζει ὅτι τὸ συνοπτικὸ πρόβλημα εἶναι πολὺ σύνθετο καὶ δὲ μπορεῖ νὰ ἐπιλυθεῖ μόνο μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς μοντέλου φιλολογικῆς ἀλληλεξάρτησης τῶν τριῶν εὐαγγελίων. Ἀποδέχεται τὴν ὕπαρξη καὶ τὴ σπουδαιότητα μίας μακρόχρονης προφορικῆς παράδοσης πρὶν τὴ συγγραφὴ τῶν εὐαγγελίων, θεωρεῖ τὸ κατὰ Λουκᾶν ἀρχαιότερο τοῦ κατὰ Ματθαῖον καὶ υἰοθετεῖ τὴ θεωρία τῶν «τριῶν πηγῶν» (πηγὴ Λογίων, κατὰ Μᾶρκον καὶ κατὰ Λουκᾶν).

Protokolle zur Bibel (τόμος 18, τεῦχος 1/2009)

Τὸ περιοδικὸ *Protokolle zur Bibel* εἶναι ἓνα ἀκαδημαϊκὸ περιοδικὸ ποὺ δημοσιεύει δύο φορές τὸ χρόνο βιβλικά ἐρμηνευτικὰ ἄρθρα, κριτικὲς ἀνασκοπήσεις καὶ ἀναλύσεις τῆς μέχρι σήμερα ἔρευνας συγκεκριμένων βιβλικῶν ζητημάτων καὶ νέες ἐρμηνευτικὲς προσεγγίσεις βιβλικῶν περικοπῶν. Ἀπευθύνεται τόσο σὲ εἰδικούς ὡς καὶ σὲ ἓνα εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινὸ καὶ σκοπὸ ἔχει νὰ καταστήσει τὸ βιβλικὸ κείμενο προσιτὸ παρέχοντας ταυτόχρονα νέες ἀναγνώσεις του.

Τὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ τρέχοντος τεύχους εἶναι τοῦ J. Malmes καὶ φέρει τὸν τίτλο “Die Erzählung von Jiftach und seiner Tochter (Ri 11,29-40). Eine empirische Lesestudie”. Ὁ συγγραφέας ξεκινᾷ μὲ τὴ διαπίστωση ὅτι ἡ γνωστὴ βιβλικὴ ἱστορία τοῦ Ἰεφθάε καὶ τῆς κόρης του (Κρ 11,29-40) ἔχει πολλὰ κενὰ καὶ ἀσάφειες, τὰ ὁποῖα οἱ ἀναγνώστες μέσα στὴν πορεία τῆς ἐρμηνευτικῆς τῆς πρόσληψης προσπάθησαν νὰ τὰ συμπληρώσουν. Εἶναι γεγονὸς ὅτι ὁ κάθε ἀναγνώστης διαβάσει τὸ κείμενο μὲ διαφορετικὲς προσδοκίες κι ἔχοντας διαφορετικὲς προϋποθέσεις καὶ αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει τὶς διαφορετικὲς ἐρμηνεῖες ποὺ δόθηκαν σὲ αὐτό. Σκοπὸς τοῦ συγγραφέα στὸ παρὸν ἄρθρο εἶναι νὰ ἐξετάσει μέχρι ποιοῦ σημείου ὁ συγκεκριμένος τρόπος ἀφήγησης, ποὺ υἰοθετεῖται στὴν ἱστορία τοῦ Ἰεφθάε, μπορεῖ νὰ ἐπηρεάζει τὸν ἀναγνώστη στὸν τρόπο ποὺ ἐρμηνεύει τὴν ἱστορία καὶ ἀξιολογεῖ τὰ πρόσωπα ποὺ ἐνεργοῦν σὲ αὐτήν. Στὸ πρῶτο μέρος τῆς ἀνάλυσής του ὁ συγγραφέας ἀναδεικνύει μέσα ἀπὸ μία ἀνάλυση τοῦ κειμένου τὰ κενὰ καὶ τὸ ὕφος τῆς ἀφήγησης. Στὴ συνέχεια παρουσιάζει τὰ εὐρήματα τῆς ἐμπειρικῆς αὐτῆς μελέτης τοῦ κειμένου καὶ συζητᾷ τὰ συμπεράσματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ αὐτά.

Ὁ Werner Urbanz στὴ συνέχεια ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα τῆς προσευχῆς στὸ βιβλίο τῆς Σοφίας Σειράχ (“Die Gebetsschule des Jesus Sirach. Bemerkungen zu Inhalten, Subjekten und Methoden des Gebets im Sirachbuch”). Στὸ βιβλίο τῆς Σοφίας Σειράχ ἀπαντοῦν πολλὲς ἀναφορὲς –θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς φύσης– στὴν προσευχή. Ἀπὸ αὐτὲς προκύπτει ὅτι τόσο ὁ θρῆνος (ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὴ θλίψη καὶ τὴ συναίσθηση τῆς ἁμαρτίας) ἀλλὰ καὶ ὁ αἶνος (ποὺ συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴ δημιουργία, τὴν ἱστορία καὶ τὴν ἀνθρωπολογία) ἀποτελοῦν οὐσιαστικὲς αἰτίες προσευχῆς. Ὅσα λέγονται περὶ προσευχῆς στὴ Σοφία Σειράχ ἀφοροῦν ἐν πρώτοις τοὺς μαθητὲς τοῦ Σειράχ ἀλλὰ στὴ συνέχεια καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καθὼς καὶ πρόσωπα τῆς ἱστορίας (ὅπως γιὰ παράδειγμα στὸν Δαυίδ). Ὁ συγγρα-

φρέας παροτρύνει τούς ἀναγνώστες του σὴν προσευχή, παρέχοντας παραδείγματα ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ δίνοντας πρακτικὲς συμβουλὲς γιὰ τὴν ἐπιτέλεσή της.

Στὸ τρίτο ἄρθρο (“Warum mussten Hananias und Sapphira sterben?”) ὁ Boris Repschinski ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἰδιαίτερα δύσκολη ἀπὸ ἐρμηνευτικῆς ἄποψης ἀφήγηση τοῦ θανάτου τοῦ Ἄνανία καὶ τῆς Σαπφείρας (Πράξ 5, 1-11) καὶ προτείνει τὴν ἀνάγνωσή της μέσα στὴ γενικὴ συνάφεια τῶν Πράξ 2-5. Μία τέτοια προσέγγιση ἐπιτρέπει τὴν κατανόηση τῆς περικοπῆς ὡς ἓνα παράδειγμα δίκης, ἡ ὁποία ἔμμεσα ἀντιπαραβάλλεται πρὸς τὶς δύο δίκες ἐναντίον τῶν ἀποστόλων ἀπὸ τὸ Μεγάλο Συνέδριο ποὺ περιγράφονται στὴν ἐδρύτερη συνάφεια τῆς ἀφήγησης σχετικὰ μὲ τὸν Ἄνανία καὶ τὴ Σαπφείρα. Στὴν περίπτωση τοῦ Ἄνανία καὶ τῆς Σαπφείρας ἡ δικαστικὴ ἐξουσία τῶν ἐπικεφαλῆς τοῦ ναοῦ ἀντικαθίσταται ἀπὸ ἐκείνη τῶν ἀποστόλων μέσα στὴ χριστιανικὴ κοινότητα.

Ὁ Andreas Heindl στὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τρέχοντος τεύχους θέτει τὸ ἐνδιαφέρον ἐρώτημα κατὰ πόσον ὁ Ἰούδας μνημονεύεται μέσα στὰ πᾶντα κείμενα (“Findet Judas im paulinischen Schrifttum Erwähnung? Versuch einer Antwort auf eine selten gestellte Frage”). Ὁ Ἰούδας μνημονεύεται στὰ τέσσερα εὐαγγέλια καὶ σὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ἐνῶ ἀπουσιάζει κάθε σαφὴς μνεία τοῦ προσώπου του στὰ ὑπόλοιπα κείμενα τῆς Κ.Δ. Ὁ συγγραφέας ὡστόσο ὑποστηρίζει ὅτι οἱ δύο ἐκφράσεις, οἱ ὁποῖες στερεότυπα χρησιμοποιοῦνται γιὰ νὰ τὸν χαρακτηρίσουν, «εἷς ἐκ τῶν δώδεκα» καὶ «ὁ παραδιδὸς τὸν Ἰησοῦν», παραπέμπουν στὰ 1 Κορ 11, 23 καὶ 1 Κορ 15, 5 τὰ ὁποῖα χρῆζουν προσεκτικότερης ἀνάλυσης.

Zeitschrift für Theologie und Kirche (τόμος 106, τεῦχος 4/2009)

Τὸ πρῶτο ἄρθρο στὸ τεῦχος 4 τοῦ ἔτους 2009 τοῦ περιοδικοῦ *Zeitschrift für Theologie und Kirche* εἶναι τοῦ Matthias Köckert καὶ φέρει τὸν τίτλο “Vom Kultbild Jahwes zum Bilderverbot. Oder: Vom Nutzen der Religionsgeschichte für die Theologie”. Ἡ ἀναφορὰ στὸ μόσχο στὴν περίπτωση τῆς Βεθὴλ (3 Βασ /1 Βασ 12) προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ μίας λατρευτικῆς εἰκόνας τοῦ Γιαχβὲ στὸ Βόρειο Βασίλειο. Τὸ Δτν 4 ἐπίσης φαίνεται νὰ προϋποθέτει τὴν παρουσίαν μίας ἀνθρωπομορφικῆς παράστασης τοῦ Γιαχβὲ στὸ Ναὸ τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι ἡ θέση τῶν χερουβείμ στὸ 3 Βασ / 1 Βασ 6 σὲ σύγκριση μὲ ἀνάλογο ὕλικὸ ἀπὸ τὴ Φοινικὴ ὀδηγεῖ στὴν ὑπόθεση ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ μίαν παράσταση ἐνθρόνισης. Ἐπομένως, ἡ ἀπαγόρευση κάθε λατρευτικῆς εἰκόνας τοῦ Γιαχβὲ πρέπει νὰ διατυπώθηκε μετὰ τὴν ἀπώλεια τῆς λατρευτικῆς αὐτῆς εἰκόνας κατὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Ναοῦ. Κάθε ἀπεικόνιση τοῦ Γιαχβὲ ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὴν Τορὰ καὶ κεντρικὴ θέση ἀνάμεσα σὶς δέκα ἐντολὲς καταλαμβάνει πλέον ἡ ἀπαγόρευση τῶν εἰκόνων.

Ὁ Friedermann Stengel στὴ συνέχεια (“Partizipation an der Macht. Zur Motivlage Inoffizieller Mitarbeiter des Ministeriums für Staatssicherheit an den Theologischen Fakultäten der DDR”) ἐξετάζει τὸ ρόλο ποὺ προσάφησε νὰ διαδραματίσει τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Κρατικῆς Ἀσφάλειας (MfS) τῆς πρῶν Λαϊκῆς Δη-

μοκρατίας τῆς Γερμανίας (DDR) σὴν Ἐκκλησία καὶ στὶς Θεολογικὲς Σχολὲς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας. Ὁ συγγραφέας ἀναπτύσσει μίαν τυπολογία τῶν ἀνεπίσημων ὑπαλλήλων τοῦ MfS καὶ ἐντάσσει τὴ δραστηριότητά τους μέσα στὸ γενικότερο πλαίσιο τῶν πολιτικῶν συνθηκῶν σὴν Ἐκκλησία τῆς Γερμανίας.

Τὸ ζήτημα τῶν διμερῶν σχέσεων Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Εὐαγγελικῶν εἶναι τὸ θέμα τοῦ ἄρθρου τῆς Friederike Nüssel (“Wie ist ökumenischer Konsens evangelisch möglich? Fundamentaltheologische Überlegungen im Anschluss an eine innerevangelische Debatte”) πού ἀκολουθεῖ. Ἡ ἐπίσημη ἀπάντηση τῶν εὐαγγελικῶν Ἐκκλησιῶν, ἐκκλησιαστικῶν συμβουλίων καὶ Θεολογικῶν Σχολῶν στὸ κείμενο ἐργασίας “Communio Sanctorum” τῆς ἐθνικῆς (γερμανικῆς) διμεροῦς ἐπιτροπῆς Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Εὐαγγελικῶν (2000) ἀντικατοπτρίζει τὴ συνεχιζόμενη συζήτηση στοὺς κόλπους τῆς εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας σχετικὰ μὲ τοὺς τρόπους ὑπέρβασης τῶν ἀναθεματισμῶν τοῦ 16ου αἰώνα. Ἡ συγγραφέας ἀναλύει τὰ κεντρικὰ σημεῖα τῆς συζήτησης καὶ διερευνᾷ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους ὁ λόγος τοῦ εὐαγγελίου μπορεῖ νὰ συμβάλει σὴν ἐξεύρεση οἰκουμενικῆς συμφωνίας.

Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο ὁ Martin Laube ἐξετάζει τὴ σχέση μεταξὺ θρησκείας καὶ λογικῆς στὸ ἔργο τοῦ Jürgen Habermas (“Christentum und «postsäkulare» Gesellschaft. Theologische Anmerkungen zu einer aktuellen Debatte”). Διαπιστώνει μίαν ἀμφισβησίαν στὸν τρόπο ἀντίληψης τοῦ ρόλου τῆς θρησκείας μέσα σὴν «μεταμοντέρνα» κοινωνία. Ἀπὸ τὴ μία ἡ θρησκεία ἀντιμετωπίζεται ὡς ἓνα οὐσιαστικὸ ἀντίδοτο σὴν ἠθικὴ ἠττοπάθεια. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ θρησκεία μπορεῖ νὰ ἐκπληρώσει τὸ στόχο της, μόνο ἐὰν ἀντιμετωπισθεῖ ὡς ἡ γνωστικὰ μὴ ἀποδεκτὴ «ἄλλη» πλευρὰ τῆς λογικῆς. Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι πίσω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀντιμέτωπιση κρύβεται ἡ ἐκκοσμικέυση μὲ ὅλα τὰ προβλήματα πού αὐτὴ δημιουργεῖ. Μέσα σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο ἡ θρησκεία δὲν μπορεῖ νὰ κατανοηθεῖ ὡς τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα ἐνοχλητικὸ ξένο σῶμα μέσα στὸ σύγχρονο κόσμο.

Τὸ θέμα τοῦ ἐπόμενου ἄρθρου (“Zur Bedeutung familialer Beziehungen für Theorie und Praxis der Gemeindepädagogik. Grundlegende Perspektiven”) εἶναι ἡ σημασία τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων μέσα σὴν οἰκογένεια –ἰδιαίτερα ἐκείνων μεταξὺ γονέων καὶ παιδιῶν– ἀπὸ θεολογικῆς καὶ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως. Ὁ συγγραφέας τοῦ ἄρθρου, Michael Domsgein, παρατηρεῖ ὅτι ἡ σπουδαιότητα αὐτῶν τῶν σχέσεων δὲν ἔχει ἀκόμη ἰκανοποιητικὰ ἀξιολογηθεῖ καὶ ἀξιοποιηθεῖ στὸ κῶρο τῆς ποιμαντικῆς. Στὴ συνέχεια διατυπώνει διάφορες σκέψεις γιὰ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ καλύτερη ἀξιοποίηση αὐτῶν τῶν δεδομένων σὴν ποιμαντικὴ.

Zeitschrift für antikes Christentum (τόμος 13, τεῦχος 2/ 2009)

Τὸ πρῶτο ἄρθρο στὸ τρέχον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *Zeitschrift für antikes Christentum* 13:2 (2009) εἶναι τοῦ ἐκλιπόντος Γερμανοῦ θεολόγου Walter Schmithals καὶ φέρει τὸν τίτλο “Zu Ignatius von Antiochien”. Θέμα του εἶναι τὰ

ζητήματα χρονολόγησης, σύνταξης και γνησιότητας τῶν ἐπιστολῶν πού συναπαρτίζουν τὸ λεγόμενο *Corpus Ignatianum*, τῆ συλλογῆ δηλαδὴ τῶν ἐπιστολῶν πού ἀποδίδονται στὸν Ἰγνάτιο Ἀντιοχείας. Τὰ ζητήματα αὐτὰ εἶχαν ἀπασχολήσει τὴν ἔρευνα κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ., ὅταν οἱ Zahn καὶ Lightfoot πρότειναν ὡς ἡμερομηνία συγγραφῆς τῶν ἐπιστολῶν τὶς πρώτες δεκαετίες τοῦ 2ου αἰ., θέση πού ἐγινε γενικὰ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὴν ἀκαδημαϊκὴ κοινότητα. Τὸ θέμα τέθηκε ἐκ νέου στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα ἀπὸ τοὺς R. Joly, R.M. Hübnner καὶ T. Lechner, οἱ ὁποῖοι θεώρησαν τὰ κείμενα ψευδεπίγραφα καὶ τὰ τοποθέτησαν χρονικὰ στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Μ. Αὔρηλιου (161-180). Στὸ παρὸν ἄρθρο ὁ Schmithals υἱοθετεῖ τὴν χρονολόγηση τῶν τελευταίων καὶ ὑποστηρίζει ὅτι τόσο ἡ ὁρολογία, πού χρησιμοποιεῖται στὶς ἐπιστολές, ὅσο καὶ ἡ ἐξάρτηση τῶν κειμένων τοῦ Ἰγνατίου ἀπὸ τὸν Νοπτό Σμύρνης, παραπέμπουν στὴν ἐποχὴ τοῦ Μ. Αὔρηλιου. Ὁ συγγραφέας θεωρεῖ ἐπίσης ὅτι τὸ κείμενο-κλειδὶ στὸ *Corpus Ignatianum* εἶναι ἡ *Πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολή*, διότι μὲ αὐτὴν ὁ συγγραφέας ἐπιτυγχάνει τὸ σκοπὸ του, πού εἶναι ἡ ἐδραίωση τοῦ ἐπισκοπικοῦ θεσμοῦ στὴν ἐκκλησία τῆς Ρώμης.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη (“Christliche Transformation des antiken Dialogs bei Justin und Minucius Felix”) ἡ Katharina Heyden ἀσκεῖ κριτικὴ στὴν ἐπικρατοῦσα ἄποψη ὅτι οἱ ἀπολογητικοὶ διάλογοι τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰῶνων ἀποτελοῦν κείμενα τὰ ὁποῖα ἀνήκουν σὲ ἕνα λαϊκότερο λογοτεχνικὸ εἶδος πού ἐξυπηρετεῖ συγκεκριμένους πρακτικὲς ἀνάγκες (*Gebrauchsliteratur*). Ἐφαρμόζει τὴν ἰδέα τῆς λογοτεχνικῆς σκηνοθεσίας (*Inszenierung*) καὶ ὑποστηρίζει ὅτι αὐτοὶ οἱ διάλογοι εἶναι δείγματα τῆς ὑψηλῆς λογοτεχνίας. Στὴ συνέχεια ἐφαρμόζει αὐτὴν τὴν ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση στὰ δύο ἀρχαιότερα κείμενα ἀπολογητικῶν διαλόγων, στὸν *Διάλογο πρὸς Τρύφωνα* τοῦ Ἰουστίνου καὶ στὸν *Octavius* τοῦ Minucius Felix. Στὸ πρῶτο κείμενο ἡ συγγραφέας ἐξηγεῖ πὼς ὁ Ἰουστίνος μετατρέπει ἕναν πλατωνικὸ ἐλεγκτικὸν διάλογο σὲ μία διδακτικὴ συζήτηση μὲ βάση τὴν Ἁγία Γραφή. Στὴν περίπτωση τοῦ δευτέρου κειμένου ἡ μέθοδος τοῦ Κικέρωνα μετατρέπεται σὲ ἕνα παράδειγμα χριστιανικῆς «eloquentia». Σὲ καθεμιὰ ἀπὸ τὶς δύο περιπτώσεις ἡ λογοτεχνικὴ σκηνοθεσία τῶν διαλόγων συμβάλλει στὸ νὰ ἀναδείξουν οἱ συγγραφεῖς αὐτὸ πού πίστευαν ὅτι εἶναι τὸ νέο καὶ ἀληθινὸ περιεχόμενο τῆς χριστιανικῆς φιλοσοφίας: γιὰ τὸν Ἰουστίνου αὐτὸ ἦταν ἡ ὀρθὴ ἐξήγηση τῶν βιβλικῶν κειμένων καὶ γιὰ τὸν Minucius Felix ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ φιλοσοφικοῦ σκεπτικισμοῦ μὲ ἐπιχειρήματα καὶ μέθοδο. Ἡ φιλολογικὴ μορφή τῶν δύο κειμένων καθὼς καὶ τὸ φιλοσοφικὸ τους περιεχόμενο ἐπιτρέπει ἐπομένως τὸν χαρακτηρισμὸ τους ὡς δείγματα τῆς γνήσιας ὑψηλῆς λογοτεχνίας.

Ὁ Luigi Canetti στὸ ἐπόμενο ἄρθρο («Costantino e l'immagine del Salvatore. Una prospettiva mnemostorica sull'aniconismo cristiano antico») πραγματεύεται τὸ ζήτημα τῆς θεολογικῆς καὶ πολιτικῆς παρακαταθήκης πού κληροδότησε ὁ Μ. Κωνσταντῖνος στὴν χριστιανικὴ Δύση καὶ Ἀνατολή καὶ εἰδικότερα σὲ σχέση μὲ τὰ θρησκευτικὰ σύμβολα τῆς χριστιανικῆς σωτηρίας. Ὡς ἕνα πρῶτο παράδειγμα ὁ συγγραφέας ἀναφέρει τὴν ἱστορία τῆς βάπτισης τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τὴν εἰκόνα

του ως γενναιόδωρου ευεργέτη της εκκλησίας της Ρώμης, οι οποίες άπαντούν στο *Liber Pontificalis*. Αυτά τα θέματα αποτέλεσαν τη βάση μιας σειράς θεολογικών-πολιτικών εικόνων που κυριάρχησαν στη Δύση για περισσότερο από μία χιλιετία. Ἐκ τῶν 11ο αἰ. καὶ ἔξῃς ἔδωσαν τὰ ἐπιχειρήματα γιὰ τὴ διεκδίκηση ἕκ μέρους τῶν ἐπισκόπων τῆς Ρώμης ἑνὸς οἰκουμενικοῦ –θεσμοθετημένου μὲ νόμο– πρωτείου, τὸ ὁποῖο ἤδη προβλήθηκε μὲ τὸ *Constitutum Constantini* καὶ τὸ ἔργο *Decretales* τοῦ Ψ-Ἰσίδωρου. Στὸ κύριο τμῆμα τοῦ ἄρθρου τοῦ ὁ Canetti προτείνει μία μνημο-ἱστορικὴ ἀνάγνωση τῆς ἱστορίας τοῦ Κωνσταντίνου, ἐπικεντρώνοντας τὸ ἐνδιαφέρον του στὴ σχέση μεταξὺ ἑξουσίας καὶ σωτηρίας καὶ στὴ νομιμοποίηση τῆς χριστιανικῆς κυριαρχίας μέσω τῶν παραστάσεων – συμβόλων τῆς θείας παρουσίας. Στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς ἀνάγνωσης πραγματεύεται ἐπίσης τὴν παρουσίαση τοῦ Κωνσταντίνου σὲ χριστιανικὲς παραδόσεις ὡς τοῦ πάτρωνα εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ σὲ διαφόρους ναοὺς (κάτι τὸ ὁποῖο ὡστόσο δὲν τεκμηριώνεται ἀρχαιολογικά), καθὼς καὶ τὴ σημασία τοῦ ναοῦ τοῦ Σωτῆρος στὸ Λατερανό.

Ἡ σημασία τοῦ ὄρου *exemplum* στὸ ἔργο τοῦ ἱ. Αὐγουστίνου *Ἐξομολογήσεις* ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς μελέτης τοῦ Lewis Ayres πὺ ἀκολουθεῖ («Into the Poem of the Universe: *Exempla*, Conversion, and Church in Augustine’s *Confessiones*»). Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Αὐγουστίνος διαμόρφωσε τὴ γνωστὴ σκηνὴ στὸ 8ο βιβλίον τῶν *Ἐξομολογήσεων* μὲ τὸ τραγούδι τῶν παιδιῶν (*tolle, lege*) στὸν κῆπο ἔχοντας ὡς βάση τὴν ἱστορία τῆς ἀντίδρασης τοῦ Ἀμβροσίου, ὅταν ἐκεῖνος ἄκουσε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ εὐαγγέλιο. Αὐτὴ ἡ ἱστορία κατέχει κεντρικὴ θέση μέσα σὲ μιὰ σειρά παρόμοιων ἱστοριῶν μεταστροφῆς καὶ μετάνοιας, οἱ ὁποῖες σύμφωνα μὲ τὸν ἱερό Αὐγουστίνον συνδέονται μὲ τὸ θεϊκὸ προ-ορισμὸ καὶ ἀποτελοῦν πρότυπα (*exempla*) τῆς δικῆς του μεταστροφῆς. Ὁ συγγραφέας συνδέει τὴ χρῆση τοῦ ὄρου *exempla* μὲ τὶς θέσεις τοῦ Αὐγουστίνου γιὰ τὴν ἀνθρώπινη θέληση καὶ τὸν προ-ορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ διατυπώνει τὴν θέση ὅτι ὁ θεϊκὸς προ-ορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐκδηλώνεται μέσα ἀπὸ τὰ διάφορα *exempla*, ἔχει ὡς σκοπὸ νὰ ἐντάξει τοὺς χριστιανοὺς μέσα σὲ ἓνα παγκόσμιο σχέδιο τῆς Θεῆς Οἰκονομίας, τὸ ὁποῖο ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζεται ἤδη ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς δημιουργίας. Στὸ τελευταῖο μέρος τῆς μελέτης τοῦ ὁ συγγραφέας ἐξετάζει τὴ χρῆση τοῦ ὄρου *exemplum* / *exempla* ἀπὸ τὸν Αὐγουστίνον σὲ τὴν *Ἐξομολογήσεις* του σὲ σχέση μὲ τὴ σημασία τοῦ ὄρου στὸ ἐθνικὸ περιβάλλον.

Ὁ Jon Olav Ryan στὴ συνέχεια (“Baptism in Jordan – for Christians and Gnostics: Remarkable similarities between Old Syrian baptismal liturgies and the Mandaean *masbuta*”) ἀναζητᾷ τὰ παράλληλα μεταξὺ τῆς συριακῆς ἀκολουθίας τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἀκολουθίας τοῦ μανδαϊκοῦ βαπτίσματος (*masbuta*). Οἱ Μανδαῖοι, ἡ μοναδικὴ γνωστὴ ὁμάδα πὺ ἐπέζησε μέχρι σήμερα καὶ ἔχει ἱστορικοὺς δεσμοὺς μὲ τὸν ἀρχαῖο γνωστικισμό, κατανοοῦν τὸ βάπτισμα ὡς μιὰ ἐπαναλαμβανόμενη λειτουργικὴ πράξη πὺ βοηθᾷ στὴν πορεία τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν κόσμον τοῦ φωτός. Δὲν εἶναι ἐπομένως σὲ καμιά περίπτωση μιὰ ἐφάπαξ τελετὴ μύησης, ὅπως συμβαίνει στὴν περίπτωση τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος. Προκα-

λοῦν ἐπομένως ἔκπληξη οἱ πολλὲς ὁμοιότητες μεταξύ τῶν βαπτισματικῶν πρακτικῶν καὶ ἀντιλήψεων τῆς παράδοσης τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας τῆς Συρίας κι ἐκείνων τῶν Μανδαίων: ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ὕδατος τοῦ βαπτίσματος ὡς «Ἰορδάνη», ἡ χρῆση ἐλαίου καὶ «στέμματος» κατὰ τὸ βάπτισμα καὶ ἡ ὁλοκλήρωσή του μὲ τὴ συμμετοχὴ σὲ ἕνα λειτουργικὸ δεῖπνο, ἡ ἰουδαιοχριστιανικὴ πεποιθὴση γιὰ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν καὶ σωτηρία ὁλόκληρου τοῦ ἀνθρώπου (ψυχῆς/πνεύματος καὶ σώματος) διὰ τοῦ βαπτίσματος. Αὐτὴ ἡ συγγένεια μεταξύ τῶν δύο παραδόσεων μπορεῖ σύμφωνα μὲ τὸν συγγραφέα νὰ ἐξηγηθεῖ μὲ τὴν ὑπόθεση ὅτι οἱ Μανδαῖοι ἀρχικὰ ἀνῆκαν σὲ κάποια ἰουδαιοχριστιανικὴ ὁμάδα τῆς Παλαιστίνης ἢ τῆς Συρίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀργότερα ἀποσχίσθηκαν.

Ὁ Wolfram Kinzig συζητᾷ στὴ συνέχεια (“Polemics reheated? The reception of ancient anti-Christian writings in the Enlightenment”) τὴ θέση πὺδ διατύπωσαν διάφοροι ἐρευνητὲς (Busson, Lucien Febvre, François Berriot καὶ Wolfgang Gericke) ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα πὺδ ἀνέπτυξαν ἀρχαῖοι πολέμιοι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως ὁ φιλόσοφος Κέλσος καὶ ὁ αὐτοκράτορας Ἰουλιανὸς (ὁ ἐπονομαζόμενος «Ἐποστάτης») υἰοθετήθηκαν ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους τοῦ Διαφωτισμοῦ στὴν ἀντιπαράθεσή τους μὲ τὸν Χριστιανισμό. Ὁ Kinzig παρατηρεῖ ὅτι πραγματικὰ μία ἀνάγνωση τῶν κυριότερων συγγραμμάτων τοῦ Διαφωτισμοῦ, στὰ ὁποῖα ἀναπτύσσεται μία κριτικὴ ἐναντίον τῆς θρησκείας, φαίνεται νὰ ἐπιβεβαιώνει τὴν παραπάνω θέση. Παράλληλα, οἱ ἴδιοι οἱ ἀρχαῖοι αὐτοὶ ἐπικριτὲς προβλήθηκαν σὲ αὐτὰ τὰ κείμενα ὡς παραδείγματα τῆς λογοκρατικῆς κριτικῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὅμως, καὶ οἱ απολογητὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ χρησιμοποίησαν τὰ κείμενα τῶν δύο αὐτῶν ἀρχαίων φιλοσόφων γιὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ τάση υἰοθέτησης τῆς ἀρχαίας φιλοσοφικῆς ἐπιχειρηματολογίας ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ φαίνεται ὅτι ἦταν ἐντονότερη στὴν αὐτὴ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, παραμένει ὅμως κι ἐκεῖ περιορισμένη καθὼς ὁ πολυθεϊσμὸς τοῦ Κέλσου ἢ τοῦ Ἰουλιανοῦ δὲν ταιριάζει ἀπόλυτα στὸ μοντέλο τοῦ ἀθεϊσμοῦ, πὺδ οἱ σύγχρονοι ἐπικριτὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ προωθοῦσαν.

Τὸ θέμα τοῦ σύντομου ἀρθρου τοῦ Hans Georg Thümmel πὺδ ἀκολουθεῖ (*Zwei Anmerkungen zum Johanneskommentar des Origenes*) εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ κειμένου τοῦ ὑπομνήματος στὸν Ἰωάννη τοῦ Ὠριγένη, τὸ ὁποῖο διασώθηκε (μὲ ἐξαίρεση τὰ βιβλία I, II, VI, X, XIII, XIX, XX, XXVIII, XXXII) ἀποσπασματικά. Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι ποτὲ δὲν ὑπῆρξε ἕνας κώδικας ὁ ὁποῖος νὰ περιεῖχε καὶ τὰ 32 βιβλία τοῦ ἔργου, ἀλλὰ ὅτι τὰ ἐπιμέρους βιβλία συντάχθηκαν καὶ κυκλοφόρησαν τὸ καθένα ξεχωριστὰ καὶ σταδιακά, κάτι πὺδ ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὶς διαφορετικὲς ἀφιερώσεις πὺδ ὑπάρχουν στὴν ἀρχὴ κάθε βιβλίου. Στὸ τελευταῖο μέρος τοῦ ἀρθρου τοῦ ὁ συγγραφέας διατυπώνει κάποιες σκέψεις γιὰ τὸ κείμενο τοῦ Π 210 τοῦ ὠριγενειακοῦ ἔργου.

Ἐπιστημονική Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ. Τμήμα Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας (τόμος 12/2007)

Τὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ παρόντος τόμου τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδας τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας εἶναι τοῦ ἀείμνηστου καθηγητῆ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ. Νίκου Μатσοῦκα («Ὁ Μητροπολίτης Δαμασκηνὸς Ἄλεξ. Παπανδρέου, φωτεινὸ πρότυπο οἰκουμενικοῦ διαλόγου»). Παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ Μητροπολίτη Δαμασκηνοῦ ὁ συγγραφέας συζητᾷ κριτικὰ τὶς τάσεις ποῦ ἐκδηλώνονται σήμερα στὸν οἰκουμενικὸ διάλογο καὶ καλεῖ τοὺς συμμετέχοντες σὲ αὐτὸν θεολόγους νὰ ἐνθουμῶνται συνεχῶς τὰ βασικὰ θεολογικὰ ἀξιώματα τῆς πατερικῆς ὁμολογίας καὶ κυρίως τὴ διάκριση μεταξὺ «ὁμολογίας», ἡ ὁποία πρέπει νὰ εἶναι ἀκριβῆς καὶ τῆς «ἀντιλογίας», ἡ ὁποία ἐπιτρέπει μία μεγαλύτερη ἐλευθερία στὴν προσέγγιση τῶν ἐπιμέρους ζητημάτων τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἀξιοποιώντας δημιουργικὰ τὸ βιβλικὸ κείμενο καὶ διάφορα περιστατικὰ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας ὁ συγγραφέας καταλήγει στὰ ἑξῆς συμπεράσματα: α) ἡ οἰκουμενικότητα μπορεῖ νὰ συνδυάζεται μὲ τὴν ἰδιαιτερότητα κάθε ἐπιμέρους ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας, β) οἱ ἐκκλησίες δὲν πρέπει νὰ περιορίζονται σὲ μία σχολαστικὴ ἐπεξεργασία δογματικῶν κειμένων, ἀλλὰ κυρίως νὰ κηρύττουν ποιὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου καὶ ποιά εἶναι ἡ σωτηρία ποῦ φέρνει, γ) σκοπὸς τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ ἁγιασμὸς τους, ὁ ὁποῖος πραγματώνεται μὲ τὴ θεία χάρι καὶ μὲ τὴν ἄσκηση, τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τέλος, δ) οἱ ἐκκλησίες θὰ πρέπει νὰ κηρύττουν μὲ λόγο ἔμπρακτο.

Ἡ δευτέρα μελέτη τῆς Ἐπετηρίδας εἶναι τῶν ἐπικούρων καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ. Σ. Πασχαλίδη καὶ Χρ. Ἀραματζῆ («Ἄγνωστο προοίμιο τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου στὸ Θεολογικόν τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως»). Οἱ συγγραφεῖς ἐκδίδουν σὲ αὐτὴν γιὰ πρώτη φορὰ κριτικὰ ἓνα ἄγνωστο μέχρι σήμερα προοίμιο τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἐξετάζουν τὶς σχέσεις τοῦ Παρίου μὲ τὸν Βούλγαρι, τὸ Θεολογικόν τοῦ ὁποίου ὁ Ἀθανάσιος προλογίζει, παρουσιάζουν τὴ χειρόγραφη παράδοση τοῦ Προοιμίου καὶ ἀναλύουν θεολογικὰ τὸ περιεχόμενό του.

Στὸ ἄρθρο ποῦ ἀκολουθεῖ ὁ ἐπίκουρος καθηγητῆς τῆς Π.Δ. τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ. Ἀθ. Παπαρνάκης ἀξιοποιεῖ τὴν ὑπολογιστικὴ ἀνάλυση τῶν κειμένων μὲ τὴ βοήθεια ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν καὶ ἐπιχειρεῖ μία εἰσαγωγικὴ προσέγγιση στὴ χρῆση τῆς Ἀγ. Γραφῆς στὰ ἔργα τοῦ ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Συγκεντρώνει περίπου 5.250 βιβλικὲς ἀναφορὲς μέσα στὸ ἔργο τοῦ ἁγίου. Τὰ βιβλικὰ αὐτὰ χωρία ἀξιοποιῶνται ἀπὸ τὸν Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιχειρηματολογίας του ἐναντίον τοῦ filioque καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἡουκασμοῦ.

Ὁ λέκτορας τῆς Ὁρθοσκηνολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. Ἀπ. Κραλίδης, στὴ συνέχεια, παρουσιάζει τὶς πληροφορίες ποῦ διασώζει τὸ ἔργο τοῦ «Ψευδο-Νόννου» (τοῦ 6ου αἰ. μ.Χ.) γιὰ θεότητες καὶ δοξασίες τῆς Μ. Ἀσίας (ὅπως γιὰ παράδειγμα γιὰ τὸν Μίθρα, τὸ θεὸ Ἥλιο καὶ γιὰ μαντικὲς πρακτικὲς) καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ κατὰ τὸν 6ο αἰ. ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν μεγάλοι ἀριθμητικὰ εἰδωλολατρικοὶ πληθυσμοὶ σὲ περιοχὲς τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς Καρίας καὶ τῆς Φρυγίας.

Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο ὁ Λέκτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ. Γ. Γκαβαρδίνης δίνει ἱστορικά στοιχεία γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ δικαίου κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας καὶ μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰ. Καποδίστρια («Ἡ ἀπονομὴ τοῦ δικαίου καὶ οἱ πηγές του κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας καὶ μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια»). Ὁ συγγραφέας παρατηρεῖ ὅτι ἕξαιτίας τῶν ἱστορικοκοινωνικῶν συνθηκῶν τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Ἐκκλησία εἶχε ἀναλάβει ἐνεργὸ ρόλο στὴν ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης (ἐκδίκαση ἀστικῆς καὶ ποινικῆς φύσης ὑποθέσεων) καὶ συνέβαλε στὴ συνέχεια οὐσιαστικά μὲ τὴ συμμετοχὴ κληρικῶν στὴ σύνταξη τῶν πρώτων ἐπαναστατικῶν νομοθετικῶν κειμένων. Ἡ κατάσταση μεταβάλλεται μὲ τὸν Ἰ. Καποδίστρια, ὁ ὁποῖος θέτει τὶς βάσεις γιὰ τὴ σύσταση σύγχρονων, γιὰ τὴν ἐποχὴ, δικαστικῶν ὀργάνων καὶ ἀναθέτει σὲ νομικοὺς τὴ σύνταξη νομοθετικῶν κειμένων.

Ὁ τίτλος τῆς μελέτης τοῦ ἐπικούρου καθηγητῆ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ. Κ. Μποζίνη, πού ἀκολουθεῖ, εἶναι «Οἱ ἑλληνικὲς ἰδέες στοὺς Σιβυλλικοὺς χρησμούς. Φιλοσοφία καὶ μυθολογία». Οἱ χρησμοὶ τῆς Σίβυλλας, στὴ μορφή πού σώζονται σήμερα, περιέχουν εἰδωλολατρικὸ ὕλικό τὸ ὁποῖο ἔχει δεχθεῖ ἰουδαϊκὴ καὶ χριστιανικὴ ἐπεξεργασία. Ὁ συγγραφέας ἐντοπίζει τὶς ἀπαρχὲς αὐτῆς τῆς διαδικασίας στὰ χρόνια τῆς ἐπανάστασης τῶν Μακκαβαίων καὶ ὡς πιθανὸ τόπο θεωρεῖ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Τὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφέας ἀνιχνεύει καὶ σχολιάζει στὴ μελέτη του, ἀξιοποιοῦνται ἀπὸ ἰουδαϊκοὺς καὶ χριστιανικοὺς κύκλους γιὰ νὰ προβληθοῦν βασικὲς διδασκαλίες τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ στὴ συνέχεια τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀκολουθεῖ ἓνα σύντομο ἄρθρο τῆς γράφουσας («Ἐρμηνεία τοῦ θαύματος τοῦ χορτασμοῦ τῶν πεντακισχιλίων στὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιο (9,12-17). Μιὰ ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση μὲ βάση τὴν κοινωνιολογικὴ μέθοδο»), ὅπου τὸ γνωστὸ θαῦμα τοῦ χορτασμοῦ τῶν πεντακισχιλίων, στὴν ἐκδοχὴ του στὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιο, ἐρμηνεύεται μὲ τὴ βοήθεια τῆς κοινωνιολογικῆς μεθόδου. Στὸ πρῶτο μέρος τοῦ ἄρθρου παρουσιάζονται οἱ βασικὲς ἀρχὲς καὶ ἡ πορεία ἐργασίας τῆς συγκεκριμένης μεθόδου καὶ στὸ δεύτερο ἡ μέθοδος ἐφαρμόζεται στὴν περικοπὴ. Ἀξιοποιώντας ἐρμηνευτικὰ διάφορα κοινωνιολογικὰ μοντέλα τὸ θαῦμα τοποθετεῖται μέσα στὴ συνάφεια τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ κατανοεῖται ὡς ἓνα ἀκόμην σημάδι μίας νέας κοινωνικῆς πραγματικότητας μέσα στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα, ἡ ὁποία ἔχει ὡς κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς τὴν ἀγάπη.

Ὁ ἀρχιμ. Παντελεήμων – Γ. Τσορμπατζόγλου μελετᾷ στὴ συνέχεια («Ἐκκλησιαστικὸ δόγμα καὶ αὐτοκρατορικὴ πολιτικὴ. Οἱ θεολογικὲς ἀντιπαραθέσεις τοῦ 7ου αἰ. ὡς αἰτία ἀλλαγῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς») τὴν ἀλληλεπίδραση μεταξὺ ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος καὶ αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς κατὰ τὸν 7ο αἰ. Ὁ συγγραφέας συζητᾷ διάφορα ἱστορικὰ παραδείγματα αὐτῆς τῆς σχέσης καὶ καταλήγει ὅτι τὸ ἐρώτημα, ἐὰν στὸ Βυζάντιο ὑπῆρχε καισαροπαπισμὸς ἢ παποκαισαρισμὸς, εἶναι μᾶλλον φιλοσοφικὸ καὶ ὄχι ἱστορικὸ, διότι προβάλλει μεταγενέστερα ἰδεολογικὰ μοντέλα σὲ προηγούμενες ἐποχές, ὅπου δὲν ὑπῆρχε αὐτὴ ἡ δυνατότητα ἐπιλογῆς.

Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο ἡ Β.Μ. Μαυροσκᾶ (᾿Αγιοτριαδικοὶ ἔξεικονισμοὶ – Δόγμα καὶ Τέχνη») ἐξετάζει τὶς παραστάσεις τῆς ᾿Αγίας Τριάδος ποὺ ἀπαντοῦν στὰ κείμενα τῶν Πατέρων καὶ οἱ ὁποῖες σχετίζονται μὲ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ φῶς. Ἡ συγγραφέας ἐπικεντρώνεται στὰ σχήματα «ὄφθαλμὸς – πηγὴ – ποταμὸς», «ἥλιος – ἀκτὶς – αὐγὴ» καὶ «φῶς – φῶς – φῶς» καὶ ἀποπειροᾶται νὰ ἐξηγήσει γιὰτὶ αὐτὰ τὰ σχήματα υἰοθετήθηκαν, ἀντικαταστάθηκαν μὲ ἄλλα ἢ τελικὰ δὲν ἐπικράτησαν. Τέλος, ἀναζητᾶ τὴν εἰκαστικὴ τους ἔκφραση στὴ χριστιανικὴ τέχνη.

Τὸ τελευταῖο ἄρθρο στὸν τρέχοντα τόμο τῆς Ἐπετηρίδας εἶναι τοῦ Σ. - Ν. Μωραΐτη («Ἡ σύνθεση τοῦ βιβλίου τοῦ Ἡσαΐα»). Ὁ συγγραφέας ἐπανεξετάζει τὴ θεωρίαν τῆς τριμεροῦς διαίρεσης τοῦ βιβλίου τοῦ Ἡσαΐα, συζητᾶ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς βιβλικῆς κριτικῆς ἐρευνας ποὺ ὀδήγησαν στὴν ἐπικράτηση τῆς θεωρίας, συζητᾶ τὶς ἐσωτερικὲς καὶ ἐξωτερικὲς κριτήρια γιὰ τὴν ἐνότητα ἢ μὴ τοῦ βιβλίου καὶ καταλήγει ὅτι αὐτὸ εἶναι ἓνα ἐνιαῖο ὅλον καὶ συντάχθηκε κατὰ τὸν 8ο αἰ. π.Χ.

*Αἰκατερίνη Τσαλαμπούνη,
Λέκτορας Τμήματος Ποιμαντικῆς
καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας Α.Π.Θ.*

Σύναξη (τεῦχος 112, Ὀκτώβριος-Δεκέμβριος 2009)

Τὸ τέταρτο καὶ τελευταῖο τεῦχος τοῦ τρέχοντος ἔτους ἔχει ὡς θέμα ἓνα πολὺ-πλευρο καὶ συνάμα διαχρονικὰ προκλητικὸ ζήτημα μὲ τίτλο «Μονοθεΐα καὶ Πολυθεΐα. Ἡ ἀναμέτρησή τους σήμερον».

Μετὰ τὸ ἀρκετὰ περιεκτικὸ προλογικὸ σημεῖωμα τοῦ ἀρχισυντάκτη Θανάση Παπαθανασίου, ἀκολουθεῖ τὸ πρῶτο κείμενο μὲ τίτλο «Μονοθεϊσμός: Πρόοδος καὶ παλινδρομήσεις στὴν πνευματικότητα» τοῦ Θάνου Λίποβατς. Στὸ ἄρθρο αὐτὸ ὁ συγγραφέας μᾶς εἰσάγει ἀρχικὰ στὸν περὶ μονοθεϊσμοῦ προβληματισμὸ μέσα ἀπὸ ἓνα βιβλίον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου γιὰ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη («Παλαιὰ Διαθήκη. ᾿Αποκρυπτογραφώντας τὴν πανανθρώπινη κληρονομιά»). Ὁ συγγραφέας μέσα ἀπὸ μιὰ περιδιάβαση στὸ σημαντικό αὐτὸ βιβλίον ὀδηγεῖται στὴ διαπίστωση πὼς ἡ ᾿Αποκάλυψη εἰσάγει τὴ διάσταση τῆς «ἱστορίας τῆς σωτηρίας» καὶ τοῦ «ἱστορικοῦ χρόνου», ὅπου ὁ ἄνθρωπος καλεῖται νὰ προχωρήσει τὸ ἔργον τῆς «ἀπομάγευσης» τοῦ κόσμου στὸ πλαίσιον τῆς ἔλλογης ὑπακοῆς στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Μὲ ἀφετηρίαν τὶς παρατηρήσεις αὐτὲς ὁ Λίποβατς θὰ κάνει ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ψυχανάλυσης ἀναφορὰ στὴ διαλεκτικὴ μεταξὺ τῆς «αὐτονομίας» καὶ «ἄλλονομίας» τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεόν. Πρόκειται γιὰ μιὰ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ ὑποκαταστήσει τὸν Θεόν μὲ μιὰ «ψευδῆ αὐτονομία», προβάλλοντας στὸν Θεόν τὶς «φαντασιώσεις» του γιὰ παντοδυναμία καὶ ἀθθαίρεσίαν. Κι ὅλα αὐτὰ τὴ στιγμὴν ποὺ ὁ Θεὸς μέσα ἀπὸ τὴν ᾿Αποκάλυψίν του καλεῖ τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀρχίσουν νὰ ἀποδομοῦν τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν ἀληθῆ Θεόν καὶ στὶς μάσκες ποὺ τοῦ φοροῦν. Περιγράφοντας τὶς ποικίλες ἐκτροπὲς τοῦ μονοθεϊσμοῦ (βλ. φονταμενταλισμὸς, φειτικοποίηση τῆς παράδοσης, ἠθικὴ τῆς πεποίθησης ἀντίθετα πρὸς μιὰ ἠθικὴ τῆς ὑπευθυνότητος, ἰδεολογικὴ «λειτουργία» τῆς θρησκείας κ.λπ.) θὰ ἐπι-

χειρήσει να προσφέρει τελικά απάντηση στο ερώτημα για το εάν ο μονοθεϊσμός είναι πηγή «βιαιότητας και σκοταδισμού».

Στο κείμενο που ακολουθεί με τίτλο «Ἡ λανθάνουσα ἀμφισβημία τοῦ ἠρωϊκοῦ θανάτου», ὁ Βόλφγκανγκ Παλάβεργ ἐπιθυμῆ νὰ διαλεχθῆ μετὰ τὶς ἀπόψεις τοῦ Elias Canetti, ὁ ὁποῖος φαίνεται νὰ υἱοθετῆ τὶς μορφὲς κατὰ τῶν μονοθεϊστικῶν θρησκειῶν, οἱ ὁποῖες κατηγοροῦνται ἐκ νέου, ὡς αἰτιοὶ βίαιων συγκρούσεων. Ἔτσι, ἀρχικὰ προσπαθεῖ νὰ ξεδιαλύνει τί ἐννοεῖ ὁ Canetti ὅταν μιλά γιὰ «θρησκευτὲς θρήνου», ὅπως χαρακτηρίζει τὸν Χριστιανισμὸ καὶ τὸ Ἰσλάμ. Ἔτσι, θεωρεῖται ὅτι ὁ θρήνος καὶ ὁ πόνος ποὺ τὸν συνοδεύει γιὰ τὸ καταδιωκόμενον θῆμα, μπορεῖ πολὺ εὐκόλα νὰ ἐκτραπεῖ στὴ νομιμοποίηση τῆς ἐκδίκησης. Στὴ συνέχεια, ἐρευνᾷ τὸ ρόλο τῆς μνησικακίας στὴν ἰουδαιοχριστιανικὴ παράδοση, τονίζοντας, ὡστόσο, πὼς πρέπει νὰ εἴμαστε προσεκτικοί, ὅταν ἐπικρίνουμε τὴ Βίβλο γιὰ βιαιότητες, καθὼς τὶς περισσότερες φορὲς ὀφείλονται στὸν ὄχλο. Βέβαια, ἂν καὶ συχνὰ λόγῳ τῆς εὐνοίας τῆς Βίβλου ὑπῆρξε μεγάλη συμβολὴ στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἠθικῆς συνείδησης, ταυτόχρονα λόγῳ τοῦ «θρησκευτικοῦ θρήνου» ὑπῆρξε καὶ μεγάλη αὐξηση περιπτώσεων ἐκδικητικῆς βίας. Παρὰ ταῦτα κατὰ τὸν συγγραφέα τὸ νὰ δοῦμε μόνο τὴ μνησικακία νὰ προτανεύει στὴ Βίβλο, χάνουμε τὸ ἐπίκεντρο, ἐφόσον ὑποτιμοῦμε τὴ στάση τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ ἀπέναντι στὴ βία, τονίζοντας ὅτι τελικὰ ἡ βία ὑπερβαίνεται στὴ βιβλικὴ παράδοση μετὰ τὴν ἔμφαση στὴ δύναμη τῆς συγγνώμης.

Ὁ Κριστόφερ Λιούις στὸ κείμενο μετὰ τίτλο «Ἐκράτα τὸ νοῦ σου στὸν ἄδην καὶ μὴν ἀπελπίζεσαι». Στάθωση – Ἀνάσταση», ἐπιχειρεῖ νὰ διαπιστώσει ποιά σχέση ὑπάρχει μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου, θανάτου καὶ ζωῆς, ὑπὸ τὸ πρῶτομα τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀνάστασης τοῦ Ἰησοῦ. Ξεκινώντας μετὰ ἀναφορὲς στὸ ἔργο τοῦ William Blake, θέλει νὰ ἀναδείξει τὴ βαθιὰ διόρασή του, ἡ ὁποία κρίνεται σημαντικὴ γιὰ τὴ θρημματισμένη ἐποχὴ μας, ὅπου ἡ θρησκεία κινδυνεύει διαρκῶς νὰ βρεθῆ στὸ περιθώριο τῆς ζωῆς, ἀποτελώντας τὴν ἀθλοπαιδιὰ μιᾶς μειονότητας πολιτῶν, μὴν παίζοντας τελικὰ ἐνεργὸ ρόλο στὴ δημόσια σφαίρα. Ἡ θρησκεία ἔτσι ἀπὸ δημόσια ὑπόθεση γίνεται ὀλοένα καὶ περισσότερο ἰδιωτικὴ, χάνοντας τὰ ἐρείσματά της στὸν κόσμον. Στὴ συνέχεια γίνεται λόγος γιὰ τὴ «βιομηχανία τῆς πνευματικότητας», ὅπου μεταξὺ ἄλλων παρατηρεῖται μιὰ σύγχρονη μορφή δοκτισμοῦ, ὅπως τὸ φαινόμενο ἢ χριστιανικὴ πίστη νὰ εἶναι βασικὰ ζήτημα συνοδείας τοῦ Χριστοῦ καὶ σὲ καμμιά περίπτωση συμμετοχὴ στὸ πάθος του. Ἐπομένως, στὸ πλαίσιο αὐτὸ πὼς μπορεῖ νὰ δράσει ἡ Ἐκκλησία; Ὁ συγγραφέας προτείνει τρεῖς κατευθύνσεις. Καταρχάς, τὸ εἶδος τῆς θεολογικῆς προκατανόησης τοῦ τί εἶναι Ἐκκλησία. Εἶναι σῶμα Χριστοῦ μέ, ἐνδεχομένως, συγκεντρωτικὸ καὶ στατικὸ χαρακτήρα ἢ πρόκειται γιὰ μιὰ εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία τὴν καθιστᾷ περισσότερο εὐέλκτικη στὴ διασύνδεσή της πρὸς τὸν κόσμον. Ἐνα δεῦτερο ζήτημα εἶναι αὐτὸ τῆς δυσκολίας προσβάσεως κάποιου μέσα στὶς Ἐκκλησίες, γιὰ τὸ ὁποῖο ἀσκεῖται κριτικὴ συχνὰ σήμερα. Ὡστόσο, μέσα στὸ θρημματισμένο κόσμον στὸν ὁποῖο ζοῦμε ἢ Ἐκκλησία φαίνεται ὅτι μπορεῖ νὰ ἐπιλέξει νὰ παραμείνει ἕνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα «ἐναπομείναντα τμήματα κοινόχρηστου ἐδάφους». Τὸ τρίτο ζήτημα

για τις Ἐκκλησίες ἀφορᾶ μία διακινδύνευση· κατά πόσο εἶναι σὲ θέση οἱ Ἐκκλησίες νὰ βροῦν τρόπους γιὰ νὰ «συμπεριφέρονται μὲ περισσότερη διακινδύνευση γιὰ τὸ δικό τους καλὸ καὶ γιὰ τὸ καλὸ τῆς κοινότητας ποῦ εἶναι γύρω τους».

Στὸ ἐπόμενο κείμενο μὲ τίτλο «Πολυθεϊσμός, μονοθεϊσμός καὶ ἀνεκτικότητα», ὁ Ζὰν Φλορὶ ἔρχεται σὲ διάλογο μὲ μιὰ θεώρηση στὸ πλαίσιο τῆς αὐτοκρατικῆς τῆς Δύσης γιὰ τὸν «ἰουδαιοχριστιανικό» χαρακτῆρα της, θεώρηση ποῦ φαίνεται μάλιστα ὅτι ἔχει γνωρίσει ἐπιτυχία μεταξὺ τῶν στοχαστῶν της, καὶ ἡ ὁποία ποῦ ἔχει προκαλέσει ὅλη τὴ δυστυχία τοῦ κόσμου. Σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ἄποψη, ὁ πολυθεϊσμός θεωρεῖται περισσότερο ἀνεκτικὸς καὶ εὐρύχωρος καὶ μὲ λιγότερη τάση πρὸς τὴ βία, ἐνῶ, παράλληλα, διακρίνεται γιὰ μεγαλύτερο σεβασμὸ πρὸς τὶς οἰκουμενικὲς ἀξίες (π.χ. τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων) σὲ σχέση μὲ τὸ μονοθεϊσμό. Προτείνει μιὰ νέα ἀνάγνωση τῆς ἔννοιας τῆς «ἀνοχῆς» ὡς ἀναγνώριση τοῦ «δικαιώματος» κάθε ἀνθρώπου νὰ ἐξωτερικεύει μιὰ θρησκευτικὴ ἄποψη, τὴν ὁποία δὲν συμμεριζόμαστε καὶ τὴν ὁποία ἴσως ἀπορρίπτουμε. Γιὰ νὰ καταλήξει, ὅτι ὑπ' αὐτὴ τὴν ἔννοια ἡ ἀνοχὴ δὲν φαίνεται νὰ ἐφαρμόστηκε οὔτε ἀπὸ τὸν πολυθεϊσμό οὔτε ἀπὸ τὸ μονοθεϊσμό στὴν ἱστορία. Ἐπίσης, ὁ συγγραφέας συζητᾷ ὁμοιότητες καὶ διαφορὰς στὶς σχετικὲς συμπεριφορὰς μεταξὺ Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλάμ.

Ὁ Στέλιος Παπαλεξανδρόπουλος στὸ κείμενο ποῦ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Ἰνδουϊσμός καὶ ἀνοχὴ» ἐπιθυμεῖ νὰ ἔρθει σὲ διάλογο μὲ τὴ δεσπόζουσα στὴ σχετικὴ φιλολογία ἄποψη ποῦ χαρακτηρίζει τὸν Ἰνδουϊσμό, ὡς τὴν ἀνεκτικότερη θρησκεία τοῦ κόσμου. Πρόκειται γιὰ ἓνα χαρακτηρισμὸ ὁ ὁποῖος ἔχει ἀποκτήσει ἀδιαμφισβήτητο κύρος. Ὅμως, ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν σχετικῶν κειμένων τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ καὶ τῶν παραδόσεων του μπορεῖ νὰ βρεῖ κάποιος ἀλληλοσυγκρουόμενες σχετικὲς θεωρήσεις γιὰ τὴν ἀνοχὴ. Αὐτὲς εἴτε τὴν ἀκυρώνουν εἴτε τὴν χαρακτηρίζουν συχνὰ ὡς μὴ Ἰνδουϊστικὴ ἀντίληψη. Ἔτσι, διαπιστώνεται ὅτι ἡ Ἰνδουϊστικὴ ἀνοχὴ δὲν ἀποτελεῖ τελικὰ μονοσήμαντο φαινόμενο. Ὁ συγγραφέας προχωρεῖ στὴν ἐρμηνευτικὴ του πρόταση, διακρίνοντας δύο χωριστὰ ἐπίπεδα στὴν κατανόηση τῆς ἀνοχῆς. Καταρχάς, στὸ «ἐσωτερικό» τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ (ὅπου ὑπάρχουν δύο μέρη· ἀνοχὴ πρὸς τὶς διάφορες θρησκευτικὲς παραδόσεις καὶ στὴν ἀνοχὴ τῶν ἴδιων τῶν παραδόσεων μεταξὺ τους) καὶ στὴ συνέχεια στὸ «ἐξωτερικό» του, «δηλαδὴ στὴν ἀνοχὴ ποῦ δείχνουν αὐτὲς οἱ παραδόσεις πρὸς τὶς ἄλλες θρησκείες».

Στὸ ἄρθρο μὲ τίτλο «Ἐκφάνσεις τοῦ σύγχρονου ἀθεϊσμοῦ καὶ ὁ ἀντίλογος τῆς πνευματικότητας», ὁ Στέλιος Βιρβιδάκης ἐμπλέκεται σὲ μιὰ συζήτηση μὲ τὴν πλούσια βιβλιοπαράγωγη τῆς ἐποχῆς μας (Dawkins, Alper, Onfray, κ.ἄ), ἡ ὁποία φιλοδοξεῖ νὰ διαμορφώσει ἓνα νέο ἀθεϊστικὸ ρεῦμα. Χωρὶς νὰ ἀσχολεῖται μὲ σχετικὲς λεπτομέρειες τῆς συλλογιστικῆς αὐτῶν τῶν συγγραφέων θὰ ἐπιχειρήσει νὰ ἀναφερθεῖ συνοπτικὰ σὲ ὀρισμὲνα σημεῖα τῆς προβληματικῆς ποῦ ἀφοροῦν στὴν ἐρμηνεία τῆς ἀθεϊστικῆς πρόκλησης καὶ στὴν προσπάθεια ἀντιμετώπισής της. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ ὁ Βιρβιδάκης θεωρεῖ ὅτι εἶναι δυνατό νὰ τεθοῦν κάποιες σοβαρὰς προϋποθέσεις ὡς ἔναυσμα γιὰ τὴν ἐπανεξέταση κεντρικῶν ἐρωτημάτων γιὰ τὶς σχέσεις λόγου καὶ πίστης, γιὰ τὴ φύση τῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας, καθὼς καὶ

για τὸ νόημα καὶ τὴ λειτουργία τῆς θρησκείας σὲ ἓνα ἔκκοσμικευμένο πολιτισμικὸ περιβάλλον.

Στὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τεύχους μὲ τίτλο «Ἡ ἀρρώστια πρὸς θάνατον-μιά ἑρμηνευτικὴ ἀνάγνωση» ὁ Παντελεήμων Μανουσάκης μὲ ἀφετηρία ἀλλὰ καὶ ἐπίκεντρο τὸ κείμενο τοῦ Κίρκεγκωρ «Ἡ ἀσθένεια πρὸς θάνατον» μελετᾷ τὴν ἀναμέτρηση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἐλευθερία του καὶ τὴν ἀθλιότητά του μὲ τὸν ἑαυτὸ του καὶ μὲ τὸν Θεό, προβαίνοντας σὲ ἑρμηνευτικὰ σχόλια.

Τὸ τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ συνεχίζεται μὲ τὶς καθιερωμένες στήλες του «Ὁρθόδοξος κόσμος», «Διάλογος μὲ τοὺς ἀναγνώστες», «Τὸ βιβλίο». Ἐπίσης ὑπάρχουν κάποια ἀνεξάρτητα κείμενα, ὅπως «Περὶ μεταφράσεων τῶν λειτουργικῶν κειμένων ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ σὲ ἀδελφὸ ἀντιρροσία» τοῦ Μητροπολίτη Νικοπόλεως Μελετίου, «Χρέος μαθητείας» τοῦ π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ (σὲ μετάφραση-σχόλια Θ. Παπαθανασίου), «“Ἐκκλησία: Συλλειτουργία ἐπισκόπου, κλήρου καὶ λαοῦ”. Στ’ ἀλήθεια;» τοῦ Σταύρου Ζουμπουλάκη κ.ἄ.

Βημόθηρο (τεύχος 1, Δεκέμβριος 2009)

Τὸ Βημόθηρο ἀποτελεῖ ἓνα νέο περιοδικὸ «ὀρθόδοξης θεολογίας καὶ ζωῆς» ἐκδιδόμενο κατὰ τριμηνία, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τῆς Εὐδης Βουλγαράκη-Πισίνα καὶ τοῦ Δημητρίου Πισίνα, τὸ ὁποῖο ἐπιχειρεῖ ἓνα ἄνοιγμα τῆς θεολογίας στὴν κοινω- νία καὶ στὸ εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινό. Τὸ πρῶτο τεῦχος εἶναι ἀφιερωμένο στὴν Παναγία («Ἡ Πάντων χαρά»). Τὸ περιοδικὸ δομεῖται σὲ ἐπιμέρους ἐνότητες. Μετὰ τὸ προλογικὸ σημεῖωμα, ἀκολουθεῖ ἓνα βαρυσήμαντο κείμενο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου μὲ τίτλο «Ἐκκλησία καὶ Κοινωνία σήμερα». Στὴν πρώτη ἐνότητα τοῦ τεύχους («ἐπισκόπιο τῶν ἐκκλησιαστικῶν γεγονότων») οἱ ἀρθρογράφοι περιγράφουν καὶ ἀναλύουν διάφορα ἐπικαι- ρα γεγονότα (π.χ. σκέψεις καὶ παρατηρήσεις γιὰ τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες στὴ διασπορά). Στὸ κεντρικὸ ἀφιέρωμα τοῦ τεύχους γιὰ τὴν Παναγία, πραγματοποι- εῖται μιὰ κατὰ τὸ δυνατό σφαιρικὴ προσέγγιση τοῦ προσώπου τῆς Θεοτόκου (ἀπὸ βιβλική, λειτουργικὴ, θεολογικὴ, εἰκαστικὴ καὶ λαογραφικὴ ἄποψη). Τὸ περιο- δικὸ περιλαμβάνει μιὰ ἀνεπτυγμένη ἐνότητα ἀφιερωμένη στὴ «Θρησκευολογία», ὅπου ἀναπτύσσονται οἱ βασικὲς ἀρχὲς τῆς θρησκευολογικῆς ἐπιστήμης καὶ γίνεται ἀναφορὰ στὸ πρόσωπο τῆς Παναγίας Μαριὰμ στὸ ἱερὸ Κοράνιο. Ὑπάρχει ἐπίσης παρουσίαση γιὰ σύγχρονες μορφὲς ἁγίων (ἅγιος Νικόλαος ὁ Πλανᾶς), ἐνῶ ἀρκετὲς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ ἀφιερώνονται σὲ μιὰ πρώτη συζήτηση-ἀποτίμη- ση τῶν γεγονότων τοῦ Δεκεμβρίου 2008 στὴν Ἀθήνα. Τὸ τεῦχος ὀλοκληρώνεται μὲ ἐνότητες ἀφιερωμένες σὲ ζητήματα Οἰκολογίας («Γεωσκόπιο»), σὲ ἱστορίες τῆς ἀνθρώπινης καθημερινότητας («Ζωντανὴ κοινότητα»), ὅπως ἐπίσης βιβλιοπα- ρουσιάσεις καὶ εἰκαστικὰ θέματα.

Νικόλαος Ἀσπροῦλης

Irénikon (τόμος 82, τεύχη 2-3/2009)

Τὸ ἐν λόγῳ διπλὸ τεύχος τοῦ γαλλόφωνου περιοδικοῦ *Irénikon*, ποῦ ἀποτελεῖ ἔκδοσι τῶν Βενεδικτίνων μοναχῶν τῆς μονῆς Chevetogne στὸ Βέλγιο, φιλοξενεῖ, ὡς συνήθως, πλούσιο ὕλικὸ γιὰ τὴ δραστηριότητα ὄλων τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἀνά περιοχὴ, ἰδιαίτερα στὸν τομέα τοῦ οἰκουμενικοῦ διαλόγου καὶ τῶν διαχριστιανικῶν σχέσεων. Εἰδικότερα, καὶ ἀμέσως μετὰ τὸ καθιερωμένο *Σημείωμα τοῦ Ἐκδότη*, δημοσιεύονται τρεῖς μελέτες-εἰσηγήσεις σὲ συνέδρια οἰκουμενικοῦ προβληματισμοῦ καὶ θεματολογίας· καταρχάς, ἐκείνη τοῦ Μητροπολίτη Georges Khodr, μὲ θέμα: *Le combat spirituel pour l'unité de l'Église* (= Ὁ πνευματικὸς ἀγώνας γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας) ποῦ ἐκφωνήθηκε στὸ Βοσέ τῆς Ἰταλίας στὶς 9-12 Σεπτεμβρίου 2009· στὴ συνέχεια, ἡ εἰσήγηση τοῦ ἀρχιμανδριτοῦ Cyrille Honorun, διευθυντοῦ τῆς Διεύθυνσης Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας (τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας), ποῦ ἐκφωνήθηκε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Κινεζικοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Hong Kong, μὲ θέμα: *L'orthodoxie aujourd'hui: une espace pour la grâce* (= Ἡ Ὁρθοδοξία σήμερα, ἕνας χώρος γιὰ τὴ χάρις)· καὶ τέλος, τὴν εἰσήγηση τοῦ Michel Van Parys, *Le cardinal Johannes Willebrands et les Églises d'Orient* (= Ὁ Καρδινάλιος Ἰωάννης Βίλλερμπραντς καὶ οἱ Ἀνατολικὲς Ἐκκλησίες) ποῦ παρουσιάσθηκε στὸ Διεθνὲς Συμπόσιο ποῦ ὀργανώθηκε στὴν Οὐτρέχτη τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 2009 πρὸς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ ὡς ἄνω Καρδινάλιου. Τὸ τεύχος κλείνει μὲ πλούσιες σὲ ὕλικὸ ἀναφορὲς σὲ διαχριστιανικὰ γεγονότα καὶ δράσεις τῶν κατὰ τόπους χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

Il Santo (τόμος XLIX, τεύχη 2-3/2009)

Τὸ περιοδικὸ *Il Santo* ἀποτελεῖ τετραμηνιαία ἐπιστημονικὴ ἔκδοσι τοῦ Centro Studi Antoniani ποῦ ἐδρεύει στὴν Πάδοβα τῆς Ἰταλίας. Στὸ παρὸν διπλὸ τεύχος φιλοξενοῦνται οἱ μελέτες τῶν Alessandro Ratti (*Il libro e il giglio. Studio teologico correlazione dei due simboli antoniani*), Γερασίου Παγκράτη (Gerassimos D. Pagratis, *Chiesa latina e missionari francescani conventuali nelle isole venete del mar Ionio. Documenti dell'archivio della Sacra Congregazione di Propaganda Fide*) καὶ Isidoro Liberale Gatti (*Chiesa s Stato a Venezia nel Cinquecento in alcune letter private dell'inquisitore fra Felice Peretti*), τὰ σύντομα σημειώματα τῶν Francesca Cocchiara (*La Biblioteca Antoniana nel Seicento. Fondi, funzioni, immagini attraverso lo spoglio delle edizioni veneziane illustrate*), Michele Frustoli καὶ Francesco Soardo (*La carena e la sua struttura nella chiesa di San Fermo di Verona*), Carlo Cavalli (*Oreficeria barocca al Santo. Uno sportello di tabernacolo per l'esposizione eucaristica*), Barbara Frigo (*L'originalità di contenuto e stile di un pensatore contemporaneo: p. Giovanni Maria Luisetto OFMConv.*) καὶ Martina Pantarotto (*Note di lettura al Catalogo dei codici della Biblioteca Capitolare di Padova*), μιὰ ἐκτεταμένη στήλη βιβλιοκρισιῶν, Σημειώματα, Βιβλιογραφία, Περιεχόμενα Ἰταλόφωνων ἐπιστημονικῶν πε-

ριοδικῶν, Κατάλογος ληφθέντων βιβλίων καί, τέλος, εὑρετήρια ὀνομάτων καί πραγμαμάτων.

Antonianum (τόμος LXXXIV, τεῦχος 3, Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 2009 καί τεῦχος 4, Ὀκτώβριος-Δεκέμβριος 2009)

Τὸ περιοδικὸ *Antonianum* εἶναι τὸ τριμηνιαῖο ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ τοῦ ὁμώνυμου Ποντιφικικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης (Ἰταλία). Τὸ 3ο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ τοῦ ἔτους 2009 περιλαμβάνει πέρα ἀπὸ τὸ Προλογικὸ τοῦ Διευθυντῆ τοῦ Περιοδικοῦ David-M.A. Jaeger, ἄρθρα τῶν Barnaba Hechich (σπὴ στήλη *Disputationes, Il B. Giovanni Duns Scotto e l'Immacolata nella visione del De Flores*), Mario Cifrak (σπὴ στήλη *Notationes Biblicae, "Benedictus"*) καὶ τὶς ἐπιστημονικὲς μελέτες τῶν Andrea Boni (*Reinterpretazione di una Costituzione Conciliare (Concilio Ecumenico Lateranense IV a. 1215, Costituzione 13)*), Thomas Herbst (*The evolution of Plato's Mirror: Kenotic Poverty in Clare of Assisi's letters to Agnes of Prague*), Stéphane Oppes (*Note di fra' Gabriele Allegra al progetto di dichiarazione del Capitolo generale del 1973. La vocazione dell' Ordine oggi*), Narcyz Klimas, *I danni subiti nei secoli dall'Archivio gerosolimitano: principali cause e fattori*), Paolo Pieraccini (*Padre Girolamo Golubovich e la Biblioteca Bio-Bibliografica della Terra Santa e dell'Oriente francescano*), Ezio Albrile (*É Mûš Parîg l' Ouroboros iranico?*) καὶ τὸ δοκίμιο τοῦ Erik Sengers (*Catholicism and Global Capitalism. The Role of Movement in Shaping Catholicism in a New Social Context*). Τὸ ἐν λόγῳ τεῦχος περιλαμβάνει ἐπίσης μία στήλη Βιβλιοκρισιῶν καὶ Βιβλιοπαρουσιάσεων, ἐνῶ κλείνει μὲ τὴ στήλη τῶν Χρονικῶν.

Τὸ 4ο τεῦχος τοῦ ἐν λόγῳ περιοδικοῦ γιὰ τὸ ἔτος 2009 ἀρχίζει καὶ αὐτὸ μὲ τὸ Προλογικὸ τοῦ David-M.A. Jaeger, Διευθυντῆ τοῦ Περιοδικοῦ, καὶ συνεχίζει μὲ τὰ ἄρθρα καὶ τὶς μελέτες τῶν Pál Ottó Harsányi (*Amministratori o usufruttuari del creato. I. La crisi ambientale e il rapporto uomo-natura*), Paolo Pieraccini, *Padre Girolamo Golubovich e la Biblioteca Bio-Bibliografica della Terra Santa e dell'Oriente Francese*), ἓνα ἀφιέρωμα στὸν Ἰωάννη Σκῶτο μὲ ἄρθρα καὶ μελέτες τῶν Johannes Baptist Freyer (*Skotusfeier und Kongress an der Päpstlichen Universität "Antonianum"*), Michael Gorman (*On a Thomistic worry about Scotus' doctrine of the Esse Christi*), Mary Beth Ingham (*"Homo enom forte est subiectum tam moralis scientiae quam medicinae - Non autem felicitas vel sanitas...": Reflections on Scotus' Moral Perspective*) καὶ Franz Lackner (*Per la riscoperta della fede. Il contributo del pensiero di Giovanni Duns Scoto*), τὴ στήλη τῶν Βιβλιοκρισιῶν καὶ Βιβλιοπαρουσιάσεων, τὴ στήλη τῶν Χρονικῶν, ἓναν κατάλογο τῶν ληφθέντων βιβλίων καί, τέλος, ἓναν Πίνακα Περιεχομένων συνόλου τοῦ τόμου 84 (2009) τοῦ περιοδικοῦ *Antonianum*.

Βασίλειος Τζέροπος, Δρ.Θ.

Bogoslovlje (τόμος 67, τεύχος 1/ 2009)

Τὸ *Bogoslovlje* (= *Θεολογία*) εἶναι τὸ ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βελιγραδίου. Ἰδρύθηκε τὸ 1926 καὶ σήμερα ἐκδίδεται δύο φορές ἐτησίως. Τὸ τρέχον τεύχος φιλοξενεῖ ὀκτώ ἐπιστημονικὰ ἄρθρα καὶ ἔνδεκα βιβλιοπαρουσιάσεις, καλύπτοντας θεματικὰ πολλοὺς τομεῖς τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης. Στὸ πρῶτο ἄρθρο «Semitski jezici» (= «Σημιτικὲς γλῶσσες») τοῦ Pija Tomić γίνεται λόγος γιὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς τῆς οἰκογένειας γλωσσῶν ὡς μεταφορέα τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχεται καὶ ὁ δικός μας, ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός. Ὁ Marko Vilotić στὸ ἄρθρο τοῦ μὲ τίτλο «Položaj čoveka u Origenovoj teologiji» (= «Ἡ θέσις τοῦ ἀνθρώπου στὴ θεολογία τοῦ Ὁριγένη»), ἐπιχειρεῖ νὰ παρουσιάσει τὴν ἀντίληψη τοῦ Ὁριγένη περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς θέσις του μέσα στὸν κτιστὸ κόσμον. Χωρὶς νὰ προβαίνει σὲ τελικὴ ἀξιολόγησι, ὁ συγγραφέας προσφέρει τρεῖς πιθανεῖς ἐρμηνεῖες τῆς θεολογίας τοῦ Ὁριγένη σχετικά μὲ τὸ συγκεκριμένο θέμα.

Στὸ ἄρθρο τοῦ ὁ John A. McGuckin, «St. Symeon the New Theologian and Byzantine Monasticism», προσφέρει μιὰ καινούργια ὄψη στὸ ἔργο ἑνὸς Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας. Πρῶτον, ἐπιχειρεῖ νὰ δείξει ὅτι τὰ ἔργα τοῦ ἴδιου τοῦ Συμεῶνος εἶναι ἡ πλέον ἀξιόπιστη ἱστορικὴ πηγή γιὰ τὴ ζωὴ του ἀπὸ τὸν *Bio* του ποὺ συντάχθηκε ἀπὸ τὸν μαθητὴ του Νικήτα Στηθάτο. Κατόπιν, διερευνᾷ σὲ πιὸ βαθμὸ ἡ προσωπικὴ ἀσκηση τοῦ Συμεῶνος προκάλεσε τίς μεταρρυθμίσεις τοῦ μοναχισμοῦ, καί, τέλος, τί ἐπιρροὴ εἶχε ἡ μοναχικὴ του πράξις στὸν μεσαιωνικὸ ἡσυχασμό. Ὁ Paul McPartlan στὸ ἄρθρο τοῦ μὲ θέμα «The Local Church and the Universal Church: Zizioulas and the Ratzinger-Kasper Debate» μᾶς παρουσιάζει ἕνα σύγχρονο διάλογο πάνω σὲ ἕνα ἀρχαῖο θέμα τοῦ ὁποῖου οἱ πρωταγωνιστὲς εἶναι μεγάλα ἀναστήματα τῆς σύγχρονης θεολογίας στὴν Ὁρθόδοξη καὶ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία. Ὁ McPartlan προτείνει τὴ θεολογία τοῦ Ἰωάννη Ζηζιούλα ὡς μιὰ δημιουργικὴ ἀπάντησι στὸ κρίσιμο ἐρώτημα περὶ τῆς σχέσεως τῆς τοπικῆς καὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Στὴν ἐποχὴ μας, στὰ σχολεῖα δὲν προσφέρεται πλέον ἡ παιδεία ὡς καθολικὸ γεγονός, ἀλλὰ μόνο ἡ γνώσις καὶ ἡ ἐνημέρωσις. Τὸ γεγονός αὐτὸ προκαλεῖ τὸν Bogoljub Šijaković νὰ κάνει λόγο γιὰ τὸν ρόλο καὶ τὸ ἔργο τοῦ κατηχητῆ στὸ ἄρθρο τοῦ μὲ τίτλο «Vjeroučitelj kao učenic Hristov i kao uzor» (= «Ὁ κατηχητὴς ὡς μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ καὶ ὡς πρότυπο»). Ὁ συγγραφέας ὑπογραμμίζει ὅτι ὁ κατηχητὴς δὲν πρέπει μόνο νὰ δίνει πληροφορίες στοὺς μαθητὲς, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς προκαλεῖ πραγματικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν σωτηρία, νὰ ἀναπτύξει μέσα τους τὴν ἐλευθερία καὶ τὸ θάρρος γιὰ τὴν πίστιν, τὴν χαρὰ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν ἄλλον. Στὸ ἔτος τῆς διπλῆς παγκόσμιας ἐπιτελείου γιὰ τὰ 200 ἔτη ἀπὸ τὴ γέννησι τοῦ Κάρουλου Δαρβίνου καὶ τὰ 150 ἔτη ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ περιφημοῦ ἔργου τοῦ *Ἡ καταγωγὴ τῶν εἰδῶν*, ὁ ἐπίσκοπος Maksim Vasiljević στὴ μελέτη τοῦ μὲ τίτλο «Postoji li biohemija slobode?» (= «Υπάρχει ἡ βιοχημεία τῆς ἐλευθερίας;») προσπαθεῖ νὰ ἀπαντήσῃ στὸ ἐρώτημα ἂν οἱ νόμοι τῆς ἐξέλιξις ἀποκλείουν τὴν ὑπερβατικὴ αἰτία, παρουσιάζοντας μιὰ συγκριτικὴ *θεολογικό-*

ιατρική άσκητική. Ὁ Jovan Blagojević στο ἄρθρο του «Osnove bogoslovlja Karla Barta» (= «Οἱ βάσεις τῆς θεολογίας τοῦ Karl Barth») παρουσιάζει συνοπτικά τις θεολογικές θέσεις τοῦ μεγαλύτερου προτεστάντη θεολόγου τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Τέλος, ὁ David Perović στόν «Slovo o Svetosavlju i Pravoslavlju» (= «Περί τοῦ svetosavlje καί τῆς ὀρθοδοξίας») ἀναλύει τήν ἀληθινή ἔννοια τῆς πνευματικῆς παράδοσης τοῦ ἁγίου Σάββα, πρώτου ἀρχιεπισκόπου τῆς Σερβίας καί τήν ἐφαρμογή της στό ἱστορικό σῶμα τοῦ σερβικοῦ λαοῦ.

Logos (τεῦχος 1/2009)

Τò περιοδικό *Logos* εἶναι ἡ ἐτήσια ἔκδοση τῶν φοιτητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βελιγραδίου. Συντάσσεται ἀπό τοὺς φοιτητὲς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καί ἀπευθύνεται πρὸς τὸ εὐρύτερο νεανικό κοινό. Τò τεῦχος πὸν κυκλοφόρησε τὸ 2009 ἔχει ὡς κεντρικό θέμα τὸ ἄγχος. Πρῶτα, παρουσιάζεται τὸ ἄγχος ὡς ψυχολογικό φαινόμενο, καθὼς καί οἱ αἰτίες πὸν τὸ προκαλοῦν στοὺς φοιτητὲς, καί, κατ' ἐπέκταση, στοὺς νέους. Τρεῖς γνωστοὶ ψυχοθεραπευτὲς, οἱ ὁποῖοι ταυτόχρονα εἶναι καί μέλη τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, δίνουν συνεντεύξεις, παρουσιάζοντας τὴ δική τους ἄποψη γιὰ τὸ θέμα. Τέλος, προσφέρονται οἱ ποιμαντικὲς ἀπαντήσεις τῆς Ἐκκλησίας σὲ αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινο πρόβλημα. Στὸ ἔνθετο *Ὁ κόσμος τῆς Βίβλου*, παρουσιάζονται ὅλοι οἱ κῆποι πὸν ἀναφέρονται στὴν Βίβλο, ἐνῶ στὸ ἔνθετο *Ταξίδι* γίνεται λόγος γιὰ τὴ Μόσχα. Τò τεῦχος περιέχει ἀκόμη ἄρθρα γιὰ τις θεολογικὲς πτυχὲς στὰ ἔργα μερικῶν γνωστῶν Σέρβων συγγραφέων, καθὼς καί ἓνα ἐνδιαφέρον κείμενο μὲ τίτλο «Ὁ Ντοστογιέφσκι ἀνάμεσα στὴ φιλοσοφία τῆς ἐλπίδας καί τὴ φιλοσοφία τῆς σκλαβιάς».

Dragica Tadic